

Andrzej Sikorski, Anna Wrzesińska, Jacek Wrzesiński

OSTATNIE ANALIZY – FRAGMENTY TKANIN Z CMENTARZYSKA W DZIEKANOWICACH*

RECENT ANALYSIS – TEXTILE FRAGMENTS FROM THE CEMETERY IN DZIEKANOWICE

Abstrakt: W 46 grobach wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Dziekanowicach (stan. 22, gm. Łubowo, woj. wielkopolskie) zarejestrowano fragmenty tekstyliów. Były to elementy nakryć głowy, stroju, sznurki, worki/szmaty depozytowe, woreczki/sakiewki i inne (strzępy nitek, tkanina na jelcu miecza, szmatki „płacidła” płóciennie, czy tkanina owijająca drzewce laski/proporca).

Abstract: Textile fragments were recorded in 46 graves of The early medieval cemetery in Dziekanowice (site 22, Łubowo Commune, Wielkopolska voivodeship). These were elements of headgear, costume, strings, deposit sacks/cloth, pouches and others (shreds of threads, textile on the hilt of a sword, cloth “payers” of linen, or textile wrapping the spar of a stick/spear).

Słowa kluczowe: wczesne średniowiecze, cmentarzysko szkieletowe, tekstylia, Dziekanowice, Wielkopolska

Keywords: Middle Ages, skeletal cemetery, textiles, Dziekanowice, Wielkopolska

Fragmenty tkanin na wczesnośredniowiecznych cmentarzyskach należą do rzadkich znalezisk. Dlatego też każdy strzęp urasta do kategorii ważnych.

Interesujące nas fragmenty tkanin pochodzą z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Dziekanowicach (stan. 22, gm. Łubowo, woj. wielkopolskie)¹. Nekropola ta została założona na wschodnim brzegu Jeziora Lednica i była największą w kompleksie osadniczym dla którego głównym ośrodkiem był gród na Ostrowie Lednickim (patrz np. Kurnatowska, Wyrwa red. 2016 – tam wcześniejsza literatura). Na wspomnianym cmentarzysku w spośród 1665 grobów w 46² natrafiono na szczątki tkanin. Ich stan zachowania nie zawsze pozwalał na bardziej szczegółową analizę, niekiedy

musieliśmy pogodzić się jedynie z faktem odnotowania ich obecności (Wrzesiński 2022, s. 144). Pochodzące z wielu grobów fragmenty były na tyle dobrze zachowane, że poddano je bardziej szczegółowej analizie wykonanej przez Andrzeja Sikorskiego (2000; 2002; 2003; 2011; 2019). Jednak niewielkie fragmenty tekstyliów z trzech grobów nie doczekały się szczegółowego omówienia w żadnej z dotychczasowych publikacji.

Omawiane znaleziska pochodzą z grobów 72/06 oraz 12/07 i 69/07. W uchwycionym tylko częściowo grobie, oznaczonym jako 72/06, pochowana została kobieta zmarła w wieku *adultus I* (ok. 22 lat). Jama grobowa sytuowana była na osi wschód – zachód, z nieznacznym odchyleniem na

* Tytuł nawiązuje do współpracy z Andrzejem Sikorskim przerwanej nagle i zaskakująco, na co nikt nie był przygotowany.

¹ Więcej o cmentarzysku patrz J. Wrzesiński red. 2022.

² Szczegółowe opisy grobów patrz J. Wrzesiński red. 2022, Katalog źródeł – Płyta CD 2.

północ. Zmarłą ułożono głową na zachód. Stan zachowania kośćca był słaby. Na głowie kobiety znalazły się dwa kabłączki skroniowe zawieszane po jednym na każdej ze skroni, a na prawym pasie zawieszony(?) był nóż żelazny w skórzanej pochewce z brązowym prostokątnym okuciem składającym się z trzech części³. Średnica wewnętrzna kabłączków brązowych srebrzonych: 3,7×4,8 cm oraz 3,6×4,7 cm. W uszku kabłączka z lewej strony (nieco mniejszego) zachował się fragment sznurka, zapewne użyty do zamocowania kabłączka na nakryciu głowy. Dodatkowo na powierzchni tego kabłączka zaobserwowano zmineralizowane odciski tkaniny – opaski lub czółka? Odcisk widoczny jest na powierzchni 2×3,5 mm (ryc. 1). Zachowanie zidentyfikowanego fragmentu nie pozwala na precyzyjne określenie charakteru tkaniny. Przeprowadzona analiza pozwala na stwierdzenie, iż najprawdopodobniej mamy do czynienia z wyrobem grubym (6-8 przeplotów na 1 cm). Został on upleciony (lub utkany) z włókien pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego o średniej grubości 0,018 mm (w granicach 0,016-0,020 mm). Do jej wykonania zastosowano najprostszą technikę przeplotu krzyżowego lub splot płócienny 1/1(?). Przędza w skręcie Z/2S (kąt 25°) o średniej grubości 0,771 mm (w granicach 0,738-0,820 mm), pojedyncza nitka o grubości 0,385 mm. W uszku tego samego kabłączka tkwił odcinek nitki o wymiarach 1,9×2,1 mm. Obserwacja pozwala na stwierdzenie, że mogły być najwyżej dwa przeploty mocujące ozdobę. Nitka wykonana była z lnu o średniej grubości włosa (w granicach 0,013-0,016 mm). Średnia grubość przędzy 1,148 mm (w granicach 1,066-1,230 mm), z nici o grubości 0,382 mm. Nici wykonane w skręcie Z/3S(?), kąt 22°. Wydaje się, że barwa nitki mogła być naturalna, a nitka dobrze skręcona, częściowo sprasowana.

Natomiast do pochewki noża (grób nr 72/06) przywierał fragment zmineralizowanej tkaniny barwy naturalnej z odcieniem żółtawo-brązowym i brązowo-żółtym, co może nie odzwierciedlać jej barwy pierwotnej a raczej jest wynikiem bliskiego kontaktu tlenków żelaza (ryc. 2). Tkanina zachowała się szczątkowo – 8×7 mm. Była sprasowana i częściowo rozwłókniona. Być może pierwotnie były to dwie warstwy lub została zagięta i złożona. Wykonana została z nici wełnianej przy splocie płóciennym 1/1, nie jest spłasniona. Można ją zaliczyć

Ryc. 1. Dziekanowice, stan. 22. Fragment sznurka w esowatym uszku kabłączka (zab. 82/06) w grobie 72/06 (fot. J. Wrzeński).

Fig. 1. Dziekanowice, site 22. The fragment of a string in the sigmoid ear of the temple ring (no. 82/06) in grave 72/06 (photo by J. Wrzeński).

do typu 1, gatunek IV (Maik 1988). Na fragmencie wyodrębniono osnowę w liczbie 10 nici na 1 cm i wątek 8 nici na 1 cm. Przędza osnowy w skręcie Z/2S, przy kącie 35° o średniej grubości 0,472 mm (w granicach 0,426-0,525 mm) z nitki o grubości 0,236 mm. Przędza wątku w skręcie Z/2(?), przy kącie 32° o średniej grubości 0,787 mm (w granicach 0,738-0,820 mm) z nitki o grubości 0,394 mm. Jako surowiec nici osnowy wykorzystano wełnę o średniej grubości włosa 0,022 mm (w granicach 0,013-0,028 mm). Natomiast nitka wątku nie została jednoznacznie zidentyfikowana i może być pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego. Jej średnia grubość jest podobna – 0,022 mm (w granicach 0,013-0,028 mm). Resztki tej tkaniny przywartej do pochewki noża przypuszczalnie możemy łączyć z ubiorem. Był to wyrób ze stosunkowo dobrego surowca, o średniej grubości włókien elementarnych 0,022 mm. Wydaje się, że była to tkanina wełniana jednolita, sortowana (z włókien rdzeniowych).

W grobie 12/07 pochowany został dojrzały mężczyzna zmarły w wieku *maturus*. Jama grobowa sytuowana była na osi wschód – zachód. Zmarłego złożono na dnie jamy w pozycji wyprostowanej na wznak, głową na zachód. Wzdłuż lewego biodra zmarłego spoczywał nóż żelazny w pochewce skórzanej z brązowym okuciem. Przy nożu zachował się ułamek deski z drewna dębu oraz fragment tka-

³ Jak wyżej.

Ryc. 2. Dziekanowice, stan. 22. Fragment tkaniny przy pochewce noża (zab. 77/06) w grobie 72/06 (fot. J. Wrzesiński).

Fig. 2. Dziekanowice, site 22. The fragment of fabric by the knife sheath (no. 77/06) in grave 72/06 (photo by J. Wrzesiński).

niny. Pod cienką skórą pochewki znalazły się sprasowane resztki tkaniny o wymiarach 8×6 mm i nitki. Można przypuszczać, że tkanina została przyszyta do skóry za pomocą nitek i stanowiła wewnętrzną wyściółkę pochewki. Fragment ma barwę naturalną, o splocie płóciennym 1/1, gatunek III. Gęstość osnowy 12 nici na 1 cm. Przędza osnowy wykonana była z surowca pochodzenia roślinnego o średniej grubości włókna 0,016 mm (w granicach 0,013-0,019 mm). Średnia grubość przędzy 0,550 mm (w granicach 0,443-0,656 mm), skręt Z o kącie 30°. Gęstość wątku 10 nici na 1 cm. Nici wątku wykonane z włókien pochodzenia roślinnego o średniej grubości 0,016 mm (w granicach 0,013-0,019 mm). Średnia grubość przędzy 0,670 mm (w granicach 0,574-0,820 mm), skręt Z, kąt 26°. Pomiedzy osnowami a wątkami zachowało się kilka drobnych nitek o barwie naturalnej (odcien ciemnożółtawo-brązowy). Wykorzystano surowiec pochodzenia roślinnego. Sznurek jest skręcony – skręt Z o kącie 28°. Średnia grubości włókna 0,040 mm (w granicach 0,033-0,049 mm). Średnia grubość przędzy 0,230 mm (w granicach 0,213-0,246 mm).

Grób 69/07 był uszkodzony przez ciałopalny grób 66/07⁴. Jama grobowa była sytuowana wzdłuż osi wschód–zachód, o nieznacznym odchyleniu na północ. W grobie pochowany został mężczyzna zmarły w wieku *maturus* (około 35-45 lat).

Zmarłego złożono w pozycji wyprostowanej, na grzbiecie na wznak. Czaszka szkieletu wraz z żuchwą została przełożona na stopy, a w miejscu pierwotnego jej zalegania zaobserwowano większe skupisko przepalonych kości ludzkich grobu 66/07. Zmarłemu towarzyszył nóż żelazny umieszczony na prawym pasie/biodrze. Był uszkodzony, zachowany w dwóch fragmentach. Dodatkowo na prawej stronie klatki piersiowej znalazł się skrobacz krzemienisty. A wzdłuż lewej strony zmarłego złożone zostało drzewce łaski (wykonane z drewna jesionu) lub proporzec osadzony na drzewcu (por. Wrzesiński 2022, s. 180-183)⁵. Drzewce zachowane było w trzech fragmentach – na wysokości lewego obojczyka, pośrodku jamy oraz przy lewej stopie. Fragment przy obojczyku był największy. Drzewce zostało szczelnie owinięte tkaniną i okute żelazną obejmą. Zachowana część miała wymiary 35×15×21 mm. Przy nim znajdował się luźny szczątek tkaniny o wymiarach 19×11 mm. Na tej „skorodowanej” bryłce drzewca – okucia żelaznego rozpoznano zmineralizowane fragmenty pofałdowanej i naciągniętej tkaniny, która przylegała do resztek drewna (ryc. 3). Jej wymiary 25×13 mm (typ 1, gatunek III – wg Maik 1988, s. 62-65). Jest nieco rozciągnięta i pofałdowana co sugeruje mocowanie obejmą na drzewcu „na wcisk” i uszczelnienie mocowania dodatkowo fragmentem tkaniny. Fragment drzewca przy stopach okuty był żelazną taśmą. Zachowana część miała wymiary 2,3×1,6×1,8 cm, z tkwiącymi w niej dwoma małymi brązowymi gwoździkami mocującymi ją do drzewca. Dodatkowo jeden srebrny gwoździek był wbity od dołu drzewca (patrz Wrzesiński 2022, s. 181, ryc. 45-45a, 46). Barwa tkaniny jest trudna do określenia, wykonana została w splocie płóciennym 1/1, jest niespilśniona. Wyróżniono 14-16 nici na 1 cm w przypadku osnowy, a dla wątku jest to 12 nici na 1 cm. Osnowa wykonana z przędzy o średniej grubości 0,354 mm (w granicach 0,328-0,410 mm) o skręcie Z, kąt 30°. Do jej wykonania wykorzystano włókna o średniej grubości 0,015 mm (w granicach 0,013-0,016 mm). Wątek skręcony z przędzy o średniej grubości 0,508 mm (w granicach 0,492-0,541 mm) o skręcie Z, kąt 30°. Do jej wykonania wykorzystano włókna o średniej grubości 0,015 mm (w granicach 0,013-0,016 mm).

przesłanek do takiej jednoznacznej interpretacji.

⁴ Patrz A. Wrzesińska, J. Wrzesiński 2021, s. 175-181.

⁵ Nie można wykluczyć włóczni, jednak brak jakichkolwiek

Ryc. 3. Dziekanowice, stan. 22. Fragment tkaniny na drzewcu laski (zab. 55/07) w grobie 69/07 (fot. M. Jóźwikowska).

Fig. 3. Dziekanowice, site 22. The fragment of fabric on the spar of a stick (no. 55/07) in grave 69/07 (photo by M. Jóźwikowska).

PODSUMOWANIE

Cmentarzysko Dziekanowice, stan 22 zostało założone na gruntach piaszczystych o miejscowym podłożu gliny. Przesiąkliwość jest tu duża. Wymienione fragmenty tekstyliów związane były z przedmiotami z brązu (i srebra) oraz żelaza (z brązem). I to dzięki konserwującym właściwościom tlenków tych metali zachowały się te niewielkie skrawki tkanin.

Pozostałości tekstyliów zarejestrowano tylko w 46 grobach dziekanowickiego cmentarzyska. Były to groby: 29/92; 40/92; 1/93; 8/94; 36/94; 49/94; 50/94; 61/94; 64/94; 69/94; 75/94; 81/94; 49/95; 50a/95; 94/95; 22/96; 28/96; 29/96; 69/96; 84/97; 87/97; 17/98; 42/99; 16/00; 45/00; 66/00; 28/01; 19/02; 20/03; 80/03; 25/05; 33/05; 93/05; 144/05; 39/06; 72/06; 74/06; 77/06; 9/07; 12/07; 69/07; 62/08; 28/10; 24/13; 47/13; 49/13. W ostatnim artykule Andrzeja Sikorskiego (2019) przedstawiono wyniki analiz pochodzące z 38 grobów – nie uwzględniono materiałów już opracowanych i częściowo publikowanych z 7 grobów (69/94; 87/97; 25/05; 33/05; 93/05; 77/06; 28/10). Podczas prac prowadzonych w latach

2021-2022 nad opracowaniem wszystkich materiałów wczesnośredniowiecznej nekropoli dziekanowickiej, po ponownym przejrzeniu przedmiotów z grobów, opracowaniu poddano zabytki tekstylne dotychczas nieanalizowane z trzech grobów: 72/06, 12/07 i 69/07 (patrz publikacja Wrzeńska 2022 – gdzie ustalono również, iż grób 17/93 to dalszy ciąg grobu 29/92 łącząc ich tekstylia).

Przeprowadzone i publikowane analizy wszystkich zachowanych w tych grobach fragmentów tkanin (Sikorski 2000; 2002; 2011; 2019; Sikorski, Wrzeńska, Wrzeński 1998; 2005; Wrzeński red. 2016; 2019; 2022, s. 143-146, 154, 180-183) pozwoliły wydzielić następujące kategorie tekstyliów:

Elementy nakrycia głowy

1. Opaska – czółko – chusta

W materiale dziekanowickim rozpoznano pozostałości 13 nakryć głowy zarejestrowane w grobach: 36/94; 49/94; 64/94; 69/94; 94/95; 22/96; 87/97; 144/05; 39/06; 9/07; 24/13; 47/13; 49/13(?). Były to skrawki wyrobu tabliczkowego, tkanin i plecionki, i/lub elementu konstrukcyjnego

czołka. Zachowały się lniane i wełniane skrawki tkanin, do których były przyszyte kabłączki skroniowe. Stan próbek utrudniał określenie jakiego rodzaju mogły być to nakrycia głowy. Niewykluczone, że obszywały bardziej stabilne (sztywne) elementy czółek/czopców (skóra, plecionka z łyka, drewno lub kora?) bądź były resztkami zwykłych chust, krajkę i pasków z popularnych we wczesnym średniowieczu materiałów (Wrzesiński 1995; Sikorski 2019; por. Maik 1988, s. 127-132 i 1991, s. 76-78).

2. Nitki/przędze do przyszywania kabłączków do nakryć głowy

Małe fragmenty nitek/przędzy pojedynczej i nitkowanej zachowały się w uszkach i na ramionach ozdób w 14 grobach: 69/94; 94/95; 22/96; 84/97; 87/97; 33/05; 93/05; 39/06; 72/06; 74/06; 77/06; 9/07; 28/10; 24/13. Były to kawałki nitek lnianych i wełnianych.

Sznurek — zawieszenie kaptorgi

W grobie komorowym 62/08 był sznurek z łyka, cienki, do zawieszenia naszyjnika z kaptorg (Sikorski 2011).

Elementy stroju

Rozpoznano skrawki grubych tkanin z wełny (jeden wyrób lniany) w 9 grobach: 29/92; 49/95; 69/96; 17/98; 28/01; 20/03; 80/03; 12/07; 72/06. Fragmentaryczny stan skrawków ogranicza nawet hipotetyczną interpretację wyglądu strojów. Wyjątek stanowi pasek parciany „koalicyjka” o szerokości 1,2 cm w grobie 20/03 (kobiety); cienka tkanina z grobu 69/96 (dziecka), czy „obszycie” w grobie 28/01 (dziecka) przędzą lub sznurkiem z włókien roślinnych (wyrób lniany) z przyszytym łańcuszkiem do ubioru.

Worki/szmaty depozytowe

W grobach męczyzn 17/98 i 45/00 zachowały się fragmenty tkanin, mocnych worków, lub wtórnie użytych grubych szmat, w które zawinięto misy brązowe/mosiężne (Sikorski 2000; 2002).

Woreczki/„sakiewki”

Te niewielkie fragmenty tekstyliów stanowią najliczniejszy zbiór zarejestrowany w 17 grobach: 29/92; 1/93; 50/94; 81/94; 49/95; 50a/95; 28/96; 29/96; 69/96; 42/99; 16/00; 66/00; 19/02; 80/03;

25/05; 12/07; 28/10 (Sikorski, Wrzesińska, Wrzesiński 1998; 2005). W kilkunastu grobach, szczególnie w okolicy kości miednicy *in situ* odnotowywano ślady tekstyliów na elementach wyposażenia (okucia pochówek, noże, krzesiwa, monety). Wełniane i lniane mieszki/woreczki przytroczone przy pasie sprawdzały się jako schowki na monety i narzędzia. Niewykluczone, że niektóre monety mogły być wszyte w strój (grób 49/95, 80/03).

Inne tekstylia

Odnotowano ślady lub odciski różnych tkanin w pięciu kolejnych grobach. W grobie 40/92 (kobiety) były to strzępy tkaniny/nitek przy splocie kilku srebrnych drucików, a w grobie 8/94 (mężczyzny) negatyw tkaniny na jelcu miecza – ślady moszczenia tkaniną pochwy miecza (Sikorski, Wrzesińska, Wrzesiński 1998). W grobach 61/94 i 75/94 (groby męczyzn) monety/obole, zdeponowane w prawych dłoniach były zawinięte w szmatki – „płacidła” płóciennę? (Wrzesiński 2016). W grobie 69/07 (męskim) gruba tkanina lniana lub wełniana owinięta wokół drzewca skutecznie mocowała osadzone żelazne okucie laski lub proporca (Wrzesiński red. 2022, s. 180-183).

Powyższa prezentacja fragmentów tekstyliów, szczęśliwie przetrwałych i dostrzeżonych w trakcie eksploracji terenowej bądź podczas konserwacji, ukazuje szerokie zastosowanie tkanin przez wczesnośredniowiecznych mieszkańców regionu lednickiego. Mimo ich fragmentaryczności i pomimo naszej ułomnej interpretacji dostrzegamy w nich zarówno części ubrań, pojemników-opakowań, czy też emblematów – potencjalny proporzec. Przy wytwarzaniu tkanin widzimy wykorzystanie zarówno surowca pochodzenia roślinnego jak i zwierzęcego. Zidentyfikowano tkaniny wełniane jak i lniane, z możliwym użyciem konopi. Dziekanowicka próba jest zbyt mała, aby wyciągać wnioski dotyczące tkanin powstałych na miejscu lub importowanych. Niemniej, dzięki badaniom archeologicznym i przyrodniczym, z całą pewnością możemy stwierdzić, że zarówno na grodzie jak i na obszarze wokół Jeziora Lednica mieszkańcy przetwarzali owcze runo oraz len. Znaleźiska przędzy w grobach oraz nawarstwieniach osad i lednickiego grodu potwierdzają jednoznacznie umiejętność wykonywania przędzy przez miejscowych. Dodatkowo o praktykowaniu przędzenia dowodzą znaleźiska kilku fragmentów wrzecion, w tym jedno z nawiniętą ni-

cią w jednym z obiektów przy południowej ścianie lednickiego palatium (Żurowski 1952, s. 435, ryc. 230: 8). Drewniane elementy warsztatów tkackich zidentyfikowano wśród znalezisk pochodzących z badań podwodnych (Grupa 2000, s. 141-142, tab. s. 147-148; Baran 2014, s. 182; Łastowiecki 2000, s. 37). Kolejnych danych o wytwórczości włókienniczej dostarcza świat zwierząt i roślin. Szczegółowa analiza kostnych szczątków zwierzęcych wskazuje na obecność zarówno kóz jak i owiec na obszarze wokół Jeziora Lednica (Makowiecki 2001, s. 98; Makowiecki, Makowiecka 2014, s. 264-265; Waszczuk 2014, s. 276; Waszczuk 2019, s. 190-192). Zwierzęta te dostarczały nie tylko mięsa czy nabiału, ale także kożuchy oraz wełnę na potrzeby warsztatów tkackich¹. Również surowiec lniany mógł pochodzić z miejscowych upraw. Obecność lnu, zarówno w postaci pyłków, ziarna, jak i większych fragmentów (łodygi) tych roślin odnotowano w nawarstwieniach osadowych i obiektach na lednickim grodzie, a także w nawarstwieniach podwodnych i na przyczółku mostowym² (Polcyn 1991, s. 92; 1993; 1995; 2000, s. 346, tab. 3; 2003, s. 47, tab. 15; Rennwanz 2020, s. 176, tab. 2, tab. 3; patrz też Banaszak 2016, s. 296).

Stwierdzenie obecności w materiale kostnym szczątków owiec (kóz) nie przesądza o celowej hodowli tych zwierząt, a zwłaszcza o wykorzystaniu ich wełny do wytwarzania włókien przez miejscową ludność. Podobnie jest z lnem. Na obecnym etapie badań nie jesteśmy uprawnieni by przesądzić, czy len był uprawiany na brzegach lednickiego jeziora, czy jego przetwarzanie odbywało się na miejscu. Zagadnienia te wymagają bardziej szczegółowych badań zarówno archeologicznych, jak i przyrodniczych. W przyszłych badaniach należałoby też, jeśli to będzie możliwe, zwrócić uwagę na budowę włókien, na określenie rasy owiec, a także rozważyć możliwość uprawy lnu bądź konopi. Bardziej szczegółowe badania szczątków tkanin zazwyczaj są niezwykle trudne. Stan ich zachowania po procesie obróbki samego surowca, po przygotowaniu do prze-

dzenia, po użytkowaniu zazwyczaj dość intensywnym i w końcu po zdeponowaniu w ziemi, gdzie podlegały różnorodnym działaniom zarówno chemicznym jak i fizycznym, powodował znaczny stopień przekształceń i deformacji utrudniających obserwację i pomiary.

Mamy świadomość, iż analizie poddawane są zazwyczaj bardzo małe fragmenty tkanin. Zdajemy sobie też sprawę, że interpretacja przedmiotów wykonanych z drewna jako elementów związanych z tkactwem może być dyskusyjna. Widzimy jednak, że nawet tak skromne znaleziska stają się niezwykle cenne i poszerzają bazę źródłową o użytkowaniu tkanin i wytwórczości tkackiej. Obserwacja prezentowanych strzępów tkanin pozwala na stwierdzenie, iż lednicy (?) rzemieślnicy świadomie przygotowywali przędzę wątkową i osnowową, na co miał wpływ kształt (średnica i wysokość) oraz masa przędzy (Kamińska, Nahlik 1958, s. 35, 70-72; Chmielewski 2009, s. 77-81). Bez wątpienia nawet tak skąpe znaleziska tkanin pozwalają uzupełnić wiedzę o sposobie zagospodarowania przestrzeni lednickiej uwiarygadniając zarówno hodowlę (owiec/kóz), jak i uprawę lnu. Wskazują też na obecność wyspecjalizowanych warsztatów tkackich i wyjątkowe umiejętności mieszkańców zamieszkujących we wczesnym średniowieczu obszar wokół Jeziora Lednica.

Adresy Autorów:

mgr Anna Wrzesińska
Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy
Dzieskanowice 23
62-261 Lednogóra
e-mail: wrzesinska.a@o2.pl
ORCID: 0000-0003-0603-356X

mgr Jacek Wrzesiński
Gniezno
e-mail: jaled@wp.pl
ORCID: 0000-0003-1255-6295

¹ W przypadku większej liczby zwierząt (ukierunkowanej hodowli) wełna mogła być elementem wymiany handlowej.

² W trakcie badań przyczółku mostu wschodniego na Ostrowie Lednickim zarejestrowano obecność wiązki łodygi lnu (badania Mateusza Łastowieckiego). Obecność takiej wiązki może sugerować jego celowe moczenie, a więc może być świadectwem

jednego z etapów obróbki tej rośliny przygotowywanej do pozyskania odpowiednich włókien.

LITERATURA:

BANASZAK D.

- 2016 *Działalność gospodarcza*, [w:] *Ostrów Lednicki, Rezydencjonalno-stożeczny ośrodek pierwszych Piastów*, red. Z. Kurnatowska, A. M. Wyrwa, *Origines Polonorum*, t. 9, Warszawa, s. 290-297.

BARAN D.

- 2014 *Wypożażenie gospodarstwa domowego, przedmioty osobiste, atrybuty handlu*, [w:] *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. 2, *Mosty traktu poznańskiego (wyniki archeologicznych badań podwodnych prowadzonych w latach 1986-2003)*, red. A. Kola, G. Wilke, Kraków, s. 177-201.

CHMIELEWSKI T. J.

- 2009 *Po nitce do kłębka... O przedzalnictwie i tkactwie młodszej epoki kamienia w Europie środkowej*, Warszawa.

GRUPA M.

- 2000 *Sprzęt i wyposażenie gospodarstwa domowego*, [w:] *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. 1, *Mosty traktu gnieźnieńskiego*, red. Z. Kurnatowska, Biblioteka Studiów Lednickich, t. 5, Lednica, s. 139-144.

KAMIŃSKA J., NAHLIK A.

- 1958 *Włókiennictwo gdańskie X-XIII w.*, „Acta Archaeologica Universitatis Lodzensis”, t. 6, Łódź.

KURNATOWSKA Z. WYRWA A. M. (RED.)

- 2016 *Ostrów Lednicki rezydencjonalno-stożeczny ośrodek pierwszych Piastów*, *Origines Polonorum*, t. IX, Warszawa.

ŁASTOWIECKI M.

- 2000 *Archeologiczne badania nazienne przyczółka mostowego na Ostrowie Lednickim*, [w:] *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. 1, *Mosty traktu gnieźnieńskiego*, red. Z. Kurnatowska, Biblioteka Studiów Lednickich, t. 5, Lednica, s. 29-48.

MAIK J.

- 1988 *Wyroby włókiennicze na Pomorzu z okresu wpływów rzymskich i ze średniowiecza*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.
- 1991 *Tekstylnia wczesnośredniowieczne z wykopalisk w Opolu*, Warszawa-Łódź.

MAKOWIECKI D.

- 2001 *Hodowla oraz użytkowanie zwierząt na Ostrowie Lednickim w średniowieczu. Studium archeozoologiczne*, Biblioteka Studiów Lednickich, Lednica, t. 6.

MAKOWIECKI D., MAKOWIECKA M.

- 2014 *Zwierzęce szczątki kostne z podwodnych badań archeologicznych mostu „poznańskiego” w Rybitwach, stanowisko 3a*, [w:] *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. 2, *Mosty traktu poznańskiego (wyniki archeologicznych badań podwodnych prowadzonych w latach 1986-2003)*, red. A. Kola, G. Wilke, Kraków, s. 263-270.

POLCYN M.

- 1991 *Znaleziska roślinne w podwodnej warstwie kulturowej w obrębie reliktyw wczesnośredniowiecznego mostu*

poznańskiego w jeziorze Lednica, [w:] *Wstęp do paleoekologii Lednickiego Parku Krajobrazowego*, red. K. Tobolski, Biblioteka Studiów Lednickich, t. 1, Poznań, s. 87-93.

- 1993 *Żyto z wczesnośredniowiecznego naczynia znalezione na Ostrowie Lednickim, gm. Łubowo, woj. poznańskie, stan. 2*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 2, s. 255-266.
- 1995 *Plant remains in an Early Medieval pot from Ostrow Lednicki*, [w:] *Res archaeobotanicae. International workgroup for palaeoethnobotany. Proceedings of the ninth Symposium Kiel 1992*, red. H. Kroll, R. Pasternak, Kiel, s. 249-259.
- 2000 *Uwagi na temat wybranych zbiorowisk roślinnych w otoczeniu wczesnośredniowiecznego Ostrowa Lednickiego i Gieczy*, „Studia Lednickie”, t. 6, s. 339-350.
- 2003 *Archeobotaniczna interpretacja wczesnośredniowiecznych podwodnych warstw kulturowych z Ostrowa Lednickiego i Gieczy*, Biblioteka Studiów Lednickich, t. 9, Lednica-Poznań.

RENNWANZ J.

- 2020 *Analiza materiałów archeobotanicznych z reliktyw palatium oraz zabudowy mieszkalno-gospodarczej grodu na Ostrowie Lednickim*, [w:] *Ostrów Lednicki – palatium Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Chronologia i kontekst*, red. D. Banaszak, A. Kowalczyk, A. Tabaka, A. M. Wyrwa, *Fontes. Biblioteka Studiów Lednickich*, seria B1, t. 9, Lednica, s. 163-180.

SIKORSKI A.

- 2000 *Wyniki analiz fragmentów tkanin z grobu 17/98 w Dziekanowicach, gm. Łubowo, woj. wielkopolskie, stan. 22*, „Studia Lednickie”, t. 6, s. 213-224.
- 2002 *„Opakowanie” tekstylne misy mosiężnej z wczesnośredniowiecznego grobu szkieletowego na cmentarzysku „Mały Skansen” w województwie wielkopolskim*, „Archaeologia Historica Polona”, t. 12, s. 135-140.
- 2003 *Nie tylko o tekstyliach wykopaliskowych z Wielkopolski*, „Wielkopolski Biuletyn Konserwatorski”, t. 2, s. 122-142.
- 2011 *Sznurek z kaptorgami z grobu komorowego*, [w:] *Srebrny naszyjnik z kaptorgami i krzyżową zawieszka z Dziekanowic*, red. J. Wrzesiński, A. M. Wyrwa, Dziekanowice-Lednica, s. 115-118.
- 2019 *Wyroby tekstylne z cmentarzyska w Dziekanowicach*, [w:] *Groby z biżuterią wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Dziekanowicach*, red. J. Wrzesiński, *Fontes. Biblioteka Studiów Lednickich*, seria B1, t. 8: 2, Lednica, s. 327-345.

SIKORSKI A., WRZESIŃSKA A., WRZESIŃSKI J.

- 1998 *Tkaniny z grobów*, „Studia Lednickie”, t. 5, s. 71-94.
- 2005 *Fragmenty tkanin z dwóch wczesnośredniowiecznych grobów cmentarzyska „Mały Skansen”. Kilka uwag o ubraniu wczesnośredniowiecznym*, „Studia Lednickie”, t. 8, s. 149-166.

WASZCZUK K.

- 2014 *Pożywienie mięsne mieszkańców Ostrowa Lednickiego na podstawie materiału kostnego z badań reliktyw mostu „poznańskiego”*, [w:] *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. 2, *Mosty traktu poznańskiego (wyniki archeologicznych badań podwodnych prowadzonych w latach 1986-2003)*, red. A. Kola, G. Wilke, Kraków, s. 271-293.
- 2019 *Analiza zwierzęcych szczątków kostnych znalezionych podczas badań ratowniczych przeprowadzonych na stanowisku nr 22 w Dziekanowicach, gm. Łubowo, woj.*

wielkopolskie, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 18/19/20, s. 171-196.

WRZESIŃSCY A. I J.

- 1995 *Dwa interesujące groby z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska szkieletowego z Dziekanowic, gm. Łubowo, woj. poznańskie, stan. 22*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 3, s. 207-218.

WRZESIŃSKA A., WRZESIŃSKI J.

- 2021 *Antropologia grobów ciałopalnych cmentarzyska Dziekanowice 22*, „Slavia Antiqua”, t. 62, s. 171-191.

WRZESIŃSKI J.

- 2022 *Zmarli i ich groby na cmentarzysku w Dziekanowicach*, [w:] *Mortui viventes obligant. Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Dziekanowicach*, red. J. Wrzesiński, Biblioteka Studiów Lednickich, t. 42, Seria B1, Fontes, t. 11, Lednica, s. 45-232.

WRZESIŃSKI J. (RED.)

- 2016 *Nummus bonum fragile est. Groby z monetami wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Dziekanowicach*, Biblioteka Studiów Lednickich, Fontes, t. 7: 1-2, Lednica.
- 2019 *Groby z biżuterią wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Dziekanowicach*, Lednica, „Biblioteka Studiów Lednickich”, Fontes, t. 8: 1-2, Lednica.
- 2022 *Mortui viventes obligant. Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Dziekanowicach*, Fontes. Biblioteka Studiów Lednickich, t. 42, Seria B1, Fontes, t. 11, Lednica.

ŻUROWSKI K.

- 1952 *Ostrów Lednicki w świetle ostatnich badań archeologicznych*, „Archeologické Rozhledy”, r. IV, z. 5, s. 424-436.